

Meșteșuguri și tehnică țărănească pe meleaguri covășnene

Pledoarie pentru înființarea unui muzeu în Valea Zânelor

Înființarea unui muzeu al ocupațiilor și tradițiilor păstorești vine să completeze un gol în rețeaua muzeală din județul nostru, rețea cu o tradiție de mai bine de un secol, de când a luat ființă Muzeul Național Secuiesc, cuprinzând colecții de: Arheologie, Științe Naturale, Etnografie, Bibliografie (carte vechi și contemporană), Istorie Medie, la care s-a adăugat în ultimul pătrar al secolului XX Muzeul breslelor din Tg.Secuiesc, Muzeul în aer liber de la Cernat, Casa memorială Körösi Csoma Sándor din Chiuruș, Casa memorială Benedek Elek din Bățani, Casa memorială Mikes Kelemen din Zagon, Galeria de Artă din Sf. Gheorghe, Muzeul Spiritualității Românești de la Catedrala ortodoxă, Muzeul Carpaților Răsăriteni.

Sunt deasemenea mulți iubitori de obiecte felurite care au constituit valoroase colecții personale, prezentate publicului ocazional.

Înființarea Centrului de Îndrumare a Creației Populare a impulsionat preluarea și continuarea meșteșugurilor artistice - lemn, textile, os, piese de mobilier pictat și ceramică.

Multe dintre aceste producse vor îmbogăți colecțiile muzeale, instituții menite să păstreze și să pună în valoare, pentru instruirea și educarea publicului, colecțiile de obiecte de interes artistic, istoric, științific și tehnic.

În Transilvania, aproape patru secole, meșteșugurile au fost supuse rigorilor Statutului organizațiilor de Breaslă, discriminatoriu pentru etniile din afara așa numitei "Unio Trium Nationum". Românii erau excluși de la posibilitatea de a învăța și practica o meserie, impunând stagiul de ucenic, calfă, apoi meșter, calitate ce se obținea doar prin susținerea unor probe. Tolerată a fost meseria de ciorecar (croitor de cioareci) și opincar. În primele decenii ale secolului XX, în satele cu populație română trăiau croitorii care au învățat meseria peste Carpați, și pe lângă cioareci confecționau, la comandă, din materialul clientului, și alte piese de îmbrăcăminte.

Androcul, laibărica, viza, zăbunul erau confecționate în ateliere săsești din jurul Brașovului. Iată deci că sistemul a împiedicat

afirmarea meșteșugarilor români în domeniul producției de bunuri materiale, ca de altfel și în alte domenii. În astfel de condiții, unii români au adoptat meseria de cioban, meserie cu adevărat, pentru că începea de la vârstă tânără; mânător, apoi strungar, ajutor de baci și numai după o lungă experiență practică putea deveni conducător al grupului. Cu adevărat meserie și încă una foarte grea, înfruntând arșița, ploaia, gerul, depărtarea de cei dragi, prezent la datorie 24 din 24 de ore.

Înzestrat cu puțină știință de carte în trecut, ciobanul avea capacitatea de a putea deosebi fiecare oaie din cârd; era veterinar, meteorolog, cunoștea harta Cerului, adeseori era cunoscut cu înzestrări oculte, știa să ferece gura lupului care le pricinuia pagube, știa să alunge vrăjitura care lua mana laptelui, cunoștea calendarul naturii, știa să respecte datinile creștine, cunoscută fiind dezamăgirea țiganului ajuns vinerea la stână, tratat cu mâncare de post.

Ospitalitatea ciobanului este cuprinsă și în colindele de Crăciun: "*Dumnezeu și Sânt Ioan, coborât-au pe pământ, sălaş au primit și mânca-rea Le-au dat doi ciobănei, cu o turmă de miei...*" (text vechi din Vâlcele), "*Trei păstori ...*", "*În coliba păstorească vrut-a Domnul să se nască fiul său cel sfânt, nouă pe pământ...*", ș.a., Balada *Miorița*, devenită epopee populară, reprezintă doar câteva momente intrate în literatura română. Practicarea îndelungată a deplasărilor cu turmele pe o largă arie, străbătând lanțul munților (transhumanța) a constituit o benefică legătură cu frații din Principate.

Inspirat este și fragmentul din cântec "*Nu uita că ești român, / Că dacă taică-tău-i cioban, / Bunicul tău a fost Traian / și Decebal ți-a fost și el străbun*"... În apropierea Castrelor Romane și sub umbra cetății Dacice, acest fragment nu ar putea lipsi de la poarta muzeului. Pentru ce a însemnat ciobanul în perpetuarea tradițiilor străbune ar fi trebuit demult ridicată pe un pisc înalt, cioplită în stâncă, efigia (ori statuia) vajnicului și legendarului cioban.

Omenia ciobanului primitor de oaspeți a fost prezentă și grea, de la jumătatea secolului

XX luptătorii fie împotriva fascismului, fie împotriva comunismului au aflat adăpost și un bulz de mămăligă.

Inițiativa cătorva oameni de suflet întâmpină opoziția neîntemeiată, ci doar un orgoliu pueril și ignorant.

Oierii români (ciobani, păcurari, păstori) au practicat o meserie la care nici secuii, nici sașii nu au purces. Pentru completarea produselor alimentare - lactate, carne - și lâna folosită la piese de îmbrăcăminte, mulți gospodari fără deosebire etnică creșteau pe lângă alte animale de casă și câteva oi, care adunate constituiau o stână undeva în apropiere de așezare, date în grija unui baci cu obligații stabilite prin contract. În unele locuri, ciobanii aveau rol de păstori ai turmei - laptele muls era luat acasă cu rândul și prelucrat de către gospodar. Păcurarii români dovedeți pricepuți păstori, dar mai ales meșteri în a pregăti produsele de stână, au fost atrași de către curțile senioriale, punându-le la dispoziție pășuni montane pentru vârat și locuri de iernat în Lunca Dunării sau a Siretului, în bună înțelegere cu voievozii Munteni și Moldoveni, deloc dezinteresați, plata în natură - oi - completând haraciul către Poarta Otomană.

Documente de arhivă dovedesc existența a numeroase acte încheiate între familii nemeșesti ori staroste de oraș privind condițiile de trecere a vamei și locul de iernat. În anul 1652, la 4 mai, domnitorul Vasile Lupu dă drept de pășunat locuitorilor din Tg. Secuiesc. Hrisovul a fost întărit de către Duca Vodă la 16 iulie 1671. La 1710, Nicolae Mavrocordat dă scutire de toate dările oamenilor nobilului Ștefan Daniel din Vârghiș. După registrele vameșilor din Sibiu, Brașov, Oituz și Ghimeș din anul 1735, se aflau la iernat în Moldova și Țara Românească cca. 255.247 oi și 474 cai. Fenomenul vâratului la munte și a iernatului la câmpie, două drumuri pe an, a devenit cunoscut sub denumirea de transumanță - traseul, drumul oilor. Curțile nobiliare începând să fie mai puțin interesate, au găsit prilejul ca să închiriereze pășunile montane oierilor români care au continuat sistemul pe cont propriu.

După destrămarea economiei autarhice feudale, obligațiile păstorilor au fost preluate de către stat și administrația locală.

Oierii au cunoscut meșteșugurile la care aveau acces doar meșterii cuprinși în bresle: măcelari, postăvari, torcători, blănari, cismari, dogari, piuari, comercianți, croitori sumănari, negustori, producători de nutreț, suficiente

motive pentru a constata că oieritul aducea profit fără deosebire de etnie.

Bazinul Oltului și al Râului Negru, cu afluenți repezi, au favorizat dezvoltarea instalațiilor tehnice: mori de apă țărănești, piua de postav, prese de ulei, instalații de decorticat mălai (păsat), joagăre de fasonat scânduri (gater), vâltori pentru țesăturile din lână.

În bazinul Treiscaune au fost practicate numeroase meșteșuguri, existând chiar sate specializate, unde majoritatea gospodarilor erau antrenați în aceeași activitate - dogarii de la Harale, pălărierii (din talaj) de la Chiuruș, obiecte lucrate la strung la Turia, șindrilari la Ghelînța, vase ceramice, meșteri pietrari, feronieri.

Schimbul de produse a avut loc în ambele sensuri, români-maghiari sau alte etnii, cu bunuri comune contribuind la dezvoltarea economiei locale cât și la îmbogățirea orizontului spiritual.

Meșteșugurile, ocupațiile, au fost însoțite de felurite practici magice menite să îndeparteze forțele malefice, de o bogată mitologie, deopotrivă la etnicii români sau la alte etnii. Epopeea *Mioritei* se regăsește în numeroase variante - nu în traducere - care au circulat și în folclorul maghiar. Cercetările evidențiază că împrumutul este de dată veche, (dr. Lajos Balázs, Anuarul M. N. S., 1966, p. 391-394). Preconizatul muzeu din Valea Zânelor trebuie să depășească izolarea etnică și să contribuie la punerea în valoare a moștenirii comune făurită în decursul secolelor pe aceste meleaguri.

Meșteșuguri practicate în decursul vremii pe meleaguri covășnene

I. Meșteșuguri specializate în prelucrarea produselor alimentare:

- morărit: râșnițe manuale, mori de apă, instalații acționate de forța animală;
- prese pentru ulei comestibil: cu lurub sau cu berbeci;
- instalații pentru decorticat meiul;
- disilării pentru alcool - povere;
- instalații păstorești pentru presat caș, urdă, lapte acru.

II. Meșteșuguri specializate în prelucrarea lemnului:

- trasca, joagăr manual pentru debitat scânduri;
- gater pentru debitat chereștea, acționat de forța apcii;

- strung pentru lemn, acționat de picior sau de roata hidraulică;
- dulgheri, constructori de case;
- tâmplari (măsari), producători de mobilier țărănesc și mobilier pictat;
- rotari, carețași (cărute, trăsurii);
- șindrilarii (sita de învelit acoperișul caselor);
- dogari - butnari, vesca pentru site;
- crucieri, cioplitori de stele funerare;
- pălării de talaj;
- lingurari, covătari, împletituri de nuiel;e;
- instrumente muzicale - țitere, viori, fluier.

III. Meșteșuguri specializate în prelucrarea pietrei:

- pietre funerare, stâlpi de poartă, ghizduri de fântână, rășnițe manuale,
- pietre de ascuțit coasa, etc.

IV. Meșteșuguri specializate în prelucrarea lutului:

- olărit, ceramică uzuală;
- cahle pentru teracotă;
- țigle, cărămidă.

V. Meșteșuguri specializate în prelucrarea și finisarea țesăturilor de lână:

- pive de îngroșat pănura;
- vâltori pentru sumane;
- darace.

VI. Meșteșuguri specializate în prelucrarea pieilor:

- tăbăcărit;
- curelari, șelari, hamuri, chimire;
- cizmari, opincari.

VII. Meșteșuguri specializate în fierărit:

- potcovari;
- întreținerea uneltelor agricole;
- obiecte mărunte de uz gospodăresc.

VIII. Alte meșteșuguri:

- turtă dulce, turtă pentru ocazii de sărbătoare;
- boștinari, fabricarea lumânărilor din ceară de albine;
- prelucrarea trestiei - spete de țesut, trestie de stucături.

IX. Meșteșuguri artistice:

- mobilier pictat, piese de mobilier sculptat, întarși;
- țesături, cusături, arta naivă, os sculptat.

Abstract

Trades and Rural Technique in Covasna

Pleading for founding a museum in Valca Zânelor (the Fairies' Valley) the article shows that a museum based on occupations and shepherds traditions would come to fill the emptiness for the museums in Covasna County.

The article surveys the trades that were used in this area: trades specialised in processing food products, wood, clay, wool products, iron as well as artistic ones.

Nicolae Moldovan

